

Nr 46

Utlåtande i anledning av motion om vidgat straffansvar vid djurplågeri.

Tredje lagutskottet har behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 934 av herr *Werner m. fl.*

I motionen hemställles

att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring av brottsbalkens kap. 16 § 13 som med utgångspunkt från vad i motionen anförts efter utredning synes lämplig.

Över motionen har utskottet på sätt föreskrives i § 46 riksdagsordningen inhämtat utlåtanden från riksåklagaren, Svea hovrätt och veterinärstyrelsen. På begäran av utskottet har yttranden därjämte avgivits av Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare och Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund.

Djurplågeriparagrafen m. m.

Straff för djurplågeri infördes i svensk rätt först genom en förordning den 21 december 1857 angående ansvar för misshandling av djur. Enligt denna förordning skulle den som i behandling av egna eller andras kreatur visade uppenbar grymhet straffas med böter från fem till och med ett-hundra riksdaler riksmünt. Förordningen var alltså inte tillämplig beträffande andra djur än husdjur. Stadgandet upptogs oförändrat i 18 kap. 16 § 1864 års strafflag. Genom lag den 20 juni 1890 höjdes straffmaximum till 500 kronors böter och genom lag den 20 juni 1900 erhöll paragrafen ett tillägg enligt vilket straffet, därest omständigheterna var synnerligen försvårande, skulle kunna bestämmas till fängelse i högst sex månader. För att misshandel av varje slag av djur skulle vara straffbelagd ersattes genom lag den 12 juli 1907 uttrycket »egna eller andras kreatur» med ordet »djur». Efter senare ändringar upptog bestämmelsen fram till år 1945 som brottsbeskrivning att någon i behandling av djur visat uppenbar grymhet genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes. Brottsbeskrivningen anknöt alltså till det av gärningsmannen ådagalagda sinnelaget. Straffet för djurplågeri var i normalfall böter. Var djurplågeriet av svår beskaffenhet eller var omständigheterna eljest försvårande, kunde dock dömas till fängelse i högst sex månader.

Samtidigt med att lagen den 19 maj 1944 om djurskydd trädde i kraft den 1 januari 1945 erhöll bestämmelsen mot djurplågeri, då i 11 kap. 13 § strafflagen, den avfattning den hade då strafflagen med utgången av år 1964 upphörde att gälla. Från strafflagen överfördes sedan bestämmelsen utan ändring i sak till 16 kap. 13 § brottsbalken. Enligt djurplågeriparagrafens lydelse under denna tid förelåg djurplågeri om någon genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes utsatte djur för otillbörligt lidande. Brottbeskrivningen anknöts således direkt till effekten, lidandet. Straffbar var alltså den som utsatte djur för »otillbörligt» lidande. Straffet var böter eller fängelse i högst två år. (Det må anmärkas att stadgandet i strafflagen inte angav begränsningen av fängelsestraffet till två år. En sådan begränsning följde emellertid av allmänna regler.)

Genom lagändring, som trätt i kraft den 1 juli 1966, har gärningsbeskrivningen i djurplågeriparagrafen omformulerats i skärpande riktning. Numera skall sålunda dömas för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år, om någon genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt otillbörligen utsätter djur för lidande. Begreppet otillbörlighet hänförs alltså till den åtgärd som gett upphov till djurets lidande i stället för att — som tidigare — anknyta till lidandet. Gärningsmannens sinnelag och avsikten med den påtalade gärningen antogs härigenom komma att få ökat beaktande. För att djurplågeribrott skall anses föreligga krävs enligt huvudregeln i 1 kap. 2 § första stycket brottsbalken, att gärningen är uppsåtlig. Gärningsmannen skall alltså ha insett, att djuret åsamkades lidande. Det är emellertid till fyllest med s. k. eventuellt uppsåt. Ådagalagd likgiltighet för djurets vård kan för den skull bli föremål för straff.

Straffbestämmelsen om djurplågeri är grundläggande för den rättsliga regleringen av djurskyddet. Beträffande lagstiftningen i övrigt på djurskyddets område hänvisas till en översiktlig redogörelse i utskottets utlåtande nr 17 i år.

Kort om rekvisiten uppsåt och oaktsamhet

Rekvisiten för att ett brott skall anses föreligga indelas i objektiva och subjektiva. Såsom subjektiva rekvisit räknas uppsåt och oaktsamhet. Som ovan antytts föreskrivs i 1 kap. 2 § första stycket brottsbalken att i balken beskriven gärning skall, om ej annat sägs, anses som brott endast då den begås uppsåtligen. I ganska många av brottbeskrivningarna i brottsbalken förekommer emellertid att oaktsamhet uppställs som subjektivt rekvisit.

Brottsbalken innehåller inte någon definition av begreppet uppsåt. Genom vissa rättsfall torde emellertid innebörden av begreppet uppsåt i svensk straffrätt vara tämligen väl bestämt.

Att en handling begås uppsåtligen är ungefärligen likabetydande med att den begås med vett och vilja. En mera distinkt bestämning av begreppet upp-

såt kräver emellertid, att man skiljer mellan tre former av uppsåt, nämligen direkt, indirekt och eventuellt uppsåt.

Direkt uppsåt, även kallat *dolus directus*, till viss effekt föreligger, om effekten är just den som gärningsmannen vill uppnå genom sin handling. Om någon önskar annans död emedan han är förbittrad på honom och därför dödar honom, har han orsakat döden med direkt uppsåt. Sådant uppsåt föreligger emellertid också, när gärningsmannen betraktar effekten såsom genomgångsled till den effekt han önskar uppnå, t. ex. i det fallet att någon dödar en anhörig för att få arva denne. När i brottsbalken användes uttrycket »för att» uppställs därmed ett krav på direkt uppsåt. Enligt modernt språkbruk betecknar orden avsikt och syfte direkt uppsåt.

Indirekt uppsåt, även kallat *dolus indirectus*, till viss effekt föreligger, om gärningsmannen inser att effekten är nödvändigt förbunden med hans handling utan att den därför är vad han vill uppnå genom denna eller ett genomgångsled därtill. Ett skolexempel på indirekt uppsåt är det fallet, att någon för att få ut en livförsäkring tagen på en flygpassagerares liv bringar flygmaskinen att störta så att alla ombordvarande omkommer. Till den ifrågasvarande passagerarens död har han direkt uppsåt, emedan dennes död för honom framstår som ett genomgångsled till vad han vill uppnå, nämligen att utfå försäkringen, men om han inser att de andra måste omkomma, har han indirekt uppsåt till deras död. Det förekommer i brottsbalken aldrig ett uppsåtsrequisit som kan uppfyllas endast genom indirekt uppsåt. Det kräves antingen direkt uppsåt eller också är, och det är det vanliga, uppsåt i vilken som helst av de tre uppsåtsformerna tillräckligt.

Eventuellt uppsåt, även kallat *dolus eventualis*, till viss effekt föreligger, om gärningsmannen inser att effekten är möjlig (ehuru icke nödvändigt förbunden med handlingen) och det tillika kan hållas för visst att han skulle ha handlat som han gjort även om han insett att effekten skulle inträffa. Det kräves alltså, att han inser att det föreligger en risk för effekten, men detta är icke tillräckligt. Man skall dessutom om honom våga påstå, att han är så hänsynslös att han skulle ha handlat som han gjort även om han vetat att risken skulle förverkligas. Ett exempel på *dolus eventualis* är det fallet, att någon lägger ut gift för att döda råttor, att grannens hund äter därav och dör och att den som lade ut giftet insåg risken härför men skulle ha lagt ut giftet även om han varit säker på att en hund skulle komma att förtära giftet och dö därav.

Vad här sagts om uppsåt beträffande effekt har motsvarande tillämpning beträffande gärningsomständigheterna. Även dessa, nämligen i den mån de hör till rekvisten i brottsbeskrivningen, skall vara täckta av uppsåt. Beträffande gärningsomständigheterna föreligger *dolus directus*, om gärningsmannen känner dem. I detta avseende blir det ingen skillnad mellan *dolus directus* och *dolus indirectus*. För att *dolus eventualis* skall föreligga kräves, att gärningsmannen mistänker att gärningsomständigheterna föreligger

och att han skulle ha handlat som han gjorde även om han varit viss om att de förelegat.

Såsom *dolus eventualis* här bestämts, är begreppets räckvidd starkt begränsad. Det är givet, att en domstol måste ha starka skäl för att våga hålla för visst att den tilltalade skulle ha handlat som han gjorde även om han varit viss om effektens inträffande eller omständighetens förhandenvaro.

Inte heller begreppet *oaktsamhet*, även kallat *culpa*, definieras i brottsbalken. Med *oaktsamhet* förstås en avvikelse från vad som anses såsom ett riktigt eller åtminstone godtagbart beteende eller, när *oaktsamhetskravet* såsom t. ex. vid brottet häleriförseelse har avseende allenast på gärningsmannens insikt, en avvikelse från riktig insikt. Det fordras dessutom, att det kan begäras av gärningsmannen att han i den situation som förelåg handlade riktigt eller åtminstone godtagbart eller att han hade den rätta insikten.

Vid bedömningen av om *oaktsamhet* föreligger har man, liksom vid tolkningen av andra uttryck som förekommer i lagtext, att utgå från gängse uppfattning eller språkbruk bland omdömesgillt folk. I ganska stor utsträckning ger emellertid lag eller myndighets föreskrift anvisning om vad som är ett riktigt beteende, och detsamma gör tekniken eller det faktiskt brukliga tillvägagångssättet bland kunniga och ansvarsmedvetna människor i en situation av ifrågavarande slag. Bedömarens eget omdöme om vad som är aktamt eller oaktsamt har emellertid ett visst spelrum. I själva uttrycket *oaktsamhet* eller motsvarande uttryck ligger en uppmaning till och ett bemyndigande för domstolen att vid culpabedömningen taga hänsyn till vad som är erforderligt i fråga om *aktsamhet*. Ibland framhåller lagen att *culpa* är brist på erforderlig *aktsamhet*.

Hänsyn skall emellertid tagas till den ifrågavarande individens möjligheter att handla riktigt. Fysiska defekter, såsom dålig syn eller hörsel eller svaga kroppskrafter, och även intellektuell undermålighet beaktas i princip, men den ursäktande verkan av sådan omständighet är starkt begränsad därav, att det anses culpöst att någon försatt sig i en situation som han, enligt vad han borde ha förstått, icke behärskade.

När enligt brottsbeskrivningen en effekt skall ha orsakats culpöst, skall den culpösa handlingen ha varit culpös i förhållande till effekten. Detta innebär emellertid icke, att effekten måste ha varit en sannolik följd av handlingen eller att den handlande på grund av risken för just denna effekt bort avhålla sig från handlingen. Det är tillräckligt, att den culpöst handlande hade anledning att taga risken för effekten i beräkning. Att köra bil med alltför hög fart är oaktsamt på grund av risk för mångahanda olyckor som kan uppkomma därav.

Å andra sidan kräves, för att en effekt skall anses culpöst orsakad, att gärningsmannen hade anledning att taga risken för effekten i beräkning. Detta har betydelse vid uppsåtlig misshandel, som har döden till följd ehuru denna utgång icke är täckt av gärningsmannens uppsåt. Att misshandla an-

nan strider mot elementära regler för uppförande, och man kunde därför vara frestad att antaga att om misshandeln orsakar döden den misshandlande alltid skulle, förutom för misshandel, vara att fälla till ansvar för vållande till annans död. Så är emellertid icke fallet. Misshandeln skall vara culpös i förhållande till döden, och detta innebär, i enlighet med det nyss sagda, att den misshandlande skall ha haft anledning att taga risken för den dödliga utgången i beräkning. Det våld han förövade kan vara så ringa, att det endast på grund av särskilt oturliga omständigheter eller på grund av någon dold svaghet hos den misshandlade fick döden till följd.

Förarbetena till 1966 års ändring i djurplågeriparagrafen

Till grund för 1966 års ändring i 16 kap. 13 § brottsbalken låg *djurskyddsutredningens* betänkande *Djurplågeri, vetenskapliga djurförsök samt djurskyddsordning* (SOU 1961: 45).

Vid behandlingen av frågan om en skärpning av straffbestämmelserna mot djurplågeri (s. 21 f) tog utredningsmannen i sin framställning sikte på bestämmelserna i 11 kap. 13 § strafflagen vilka ännu gällde, när hans betänkande avgavs. För egen del höll utredningsmannen före att judikaturen väl inte i och för sig gav anledning till en ändring i dessa bestämmelser. Emellertid ansåg han att det å andra sidan inte kunde förnekas, att avfattningen gav anledning till erinringar. Uttrycket »otillbörligt lidande» ledde enligt hans mening språkligt sett till antagande, att ordet »otillbörligt» skulle hänföras till den som utsätts för lidandet. Begreppet otillbörlighet syntes honom i stället böra hänföras till den åtgärd som gett upphov till lidandet. Enligt utredningsmannen kunde detta lämpligen i lagtexten uttryckas så att den som otillbörligen utsätter djur för lidande skall dömas för djurplågeri. Om det mått av lidande, som i de olika fallen skall föreligga för att i förening med den otillbörliga åtgärden medföra straffansvar, kunde självfallet råda olika meningar. Allmänt syntes böra gälla att den smärta, för vilken djuret blivit utsatt, haft en icke obetydlig intensitet och varaktighet.

Sedan betänkandet remissbehandlats tog *chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling*, upp innehållet i detta till behandling i proposition nr 138 vid 1965 års riksdag. Beträffande den ifrågasatta ändringen av djurplågeriparagrafen anförde han följande.

Vad gäller brottsbeskrivningen innebär ändringsförslaget att straff för djurplågeri skall drabba den »som, genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes, otillbörligen utsätter djur för lidande». Mot detta förslag har vid remissbehandlingen riktats viss kritik av närmast formell art. Dessutom har några remissinstanser anmält tvivel på att omformuleringen av gärningsbeskrivningen kan påskynda utvecklingen i rikt-

ning mot en önskvärd strängare bedömning av djurplågerifallen. Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker emellertid förslaget.

För egen del har jag blivit övertygad om att stadgandet om straff för djurplågeri för närvarande tillämpas alltför restriktivt och att det därför är motiverat att förtydliga stadgandet så att det ger ett mera lättillgängligt uttryck för det avsedda innehållet. Detta kan ske genom en omformulering i den riktning som utredningsmannen har förordat. Den kritik av formell art som vid remissbehandlingen har framförts mot förslaget väger enligt min mening inte särskilt tungt. Jag föreslår därför att brottsbeskrivningen ändras så att djurplågeri anges föreligga, om någon, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande.

I anledning av förslaget om ändring av djurplågeriparagrafen väcktes en motion (II: 906) vari framhölls att ordet otillbörligen, såsom det placerats i departementschefens förslag, kunde ge upphov till tolkningssvårigheter och förhindra utvecklingen i riktning mot en önskvärd strängare bedömning av djurplågerifallen. Med hänsyn härtill föreslogs att författningstexten skulle utformas så att den som genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller otillbörligen på annat sätt utsätter djur för lidande skall straffas för djurplågeri.

Tredje lagutskottet yttrade i sitt av riksdagen godtagna utlåtande (1965: 31).

I gällande lagtext har otillbörligheten anknutits till effekten av gärningsmannens handling, nämligen djurets lidande. Mot en sådan utformning kan invändas att ordet otillbörlig från språklig synpunkt inte bör användas för att utmärka graden av lidande. En närmare bestämning av »lidande» torde f. ö. knappast vara erforderlig. Redan i detta ord som sådant torde ligga att den smärta, för vilken djuret blivit utsatt, haft en icke obetydlig intensitet och varaktighet. Det torde vidare vara uppenbart, att bedömningen utfaller olika beträffande olika slag av djur, exempelvis varmblodiga och kallblodiga djur. Däremot synes det böra kunna av lagtexten utläsas att vissa handlingar som förorsakar djur lidande i viss utsträckning måste tolereras med hänsyn till legitima intressen. Detta torde lämpligen kunna uttryckas genom att ordet »otillbörligen» placeras som departementschefen föreslår. En placering av det berörda ordet såsom motionärerna förordar skulle däremot medföra bl. a. att all misshandel i teknisk mening, oavsett om förfarandet med hänsyn till omständigheterna kan anses tillbörligt eller inte, föranleder straff. Motionärernas förslag till lagtext medger i sin utformning icke något undantag i dessa avseenden. Genom propositionsförslaget kommer vidare den önskvärda ändringen till stånd att begreppet »otillbörlighet» hänföres till den åtgärd som gett upphov till lidandet. Gärningsmannens sinnelag och avsikten med den påtalade gärningen kommer därigenom att få ökat beaktande. Den föreslagna formuleringen synes dock i stort sett motsvara de synpunkter, som i allt fall på senare tid anlagts vid gällande lags tillämpning.

Vid utformningen av straffbestämmelserna i brottsbalken, som trädde i kraft den 1 januari 1965, har — med avvikelse från den regelmässigt följda grundsatsen att uppta sex månaders maximum vid omvandling av sådana

straffskalor i strafflagen där fängelse utan särskilt utsatt maximum förekommit — såsom maximum fastställets fängelse i två år för djurplågeri. Avsikten härmed var att markera att lagstiftaren numera betraktar djurplågeri som ett allvarligt brott. Utskottet, som delar detta betraktelsesätt, finner det angeläget att stadgandet om djurplågeri icke av domstolarna tillämpas med sådan mildhet som för närvarande ofta synes vara fallet. Syftet med motionen II: 906 synes därigenom vara tillgodosett. På grund av det nu anförda tillstyrker utskottet, med avstyrkande av motionsyrkandet, propositionsförslaget i denna del.

Varken i djurskyddsutredningens betänkande eller i propositionen uppmärksammades frågan om utvidgande av djurplågerilagstiftningen till att omfatta även vårdslösa handlingar. Vid remissbehandlingen av betänkandet väckte emellertid *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* fråga härom. Föreningen sade sig dock sakna tillräcklig överblick av denna fråga för att kunna hysa någon säker mening om behovet av att även ovarsamhetshandlingar kriminaliseras. Ett stadgande om straff för den som av grov vårdslöshet gör sig skyldig till djurplågeri kunde dock enligt föreningen förmodas ha ett starkt stöd i den allmänna rättsuppfattningen.

Motionen

Motionärerna ifrågasätter inledningsvis vilken effekt 1966 års lagändring haft. De anför att ändringen kanske inte bara för juridiskt utbildade närmast framstår som en lek med ord. Motionärerna framhåller att floran av publicerade rättsfall på området hittills är anmärkningsvärt mager — allt som allt ett knappt dussin, och från högsta domstolens verksamhet sedan 1944 blott ett. Ej heller i övrigt erbjuder sig någon säker informationskälla. Motionärerna anser därför att man i brist på upplysningar om motsatsen måste utgå från att lagändringen hittills inte medfört någon påvisbar effekt. Enligt motionärerna visar delar av det resonemang som återgivits i det åsyftade rättsfallsreferatet — bl. a. i fråga om straffmätningen — hur likgiltig man kan ställa sig till tredje lagutskottets uppfattning om djurplågeribrottets natur.

Motionärerna anser att det allvarligaste hindret mot en effektiv och tillfredsställande tillämpning av djurplågeriparagrafen ligger i att brottsbeskrivningen fått en onöjaktig utformning. Till en början framhåller de att med den avfattning som lagrummet har krävs för straffbarhet att gärningen, skall begås uppsåtligen, vilket betyder att gärningsmannen i handlingsögonblicket skall ha insett att djuret åsamkades lidande; däremot behöver han inte också förstå, att hans handlande är otillbörligt. Motionärerna anför fortsättningsvis: »Domstolen måste med andra ord — för att kunna straffa för djurplågeri — finna utrett, att gärningsmannens uppsåt omfattat inte bara

den behandling av djuret, varigenom djuret enligt domstolens värdering utsatts för lidande på otillbörligt sätt, utan även att djuret tillfogats någon grad av lidande. Invänder gärningsmannen, att han haft för avsikt att blott döda djuret, låt vara att djuret inte dog vid första slaget e. d., måste det naturligtvis vanligen vara synnerligen svårt för åklagaren att överbevisa gärningsmannen om att denne i handlingsögonblicket haft uppsåt att tillfoga djuret lidande.»

Inte ens möjligheten att applicera det hypotetiska betraktelsesätt som består i eventuellt uppsåt torde enligt motionärerna visa sig praktiskt framgångsrik. De anser det vara oändligt svårt, mången gång omöjligt, att tillförlitligt reda ut vad som vid visst tillfälle försiggått i gärningsmannens sinne. Vidare framhålles de svårigheter som möter för att konstatera, att gärningsmannen insett att djurets lidande var en möjlig följd av hans handlande och att det måste hållas för säkert, att visshet om lidandets inträde inte skulle avhållit honom från att handla så som han gjort.

Men inte bara uppsåtskravet i och för sig säges begränsa paragrafens användning. En annan väsentlig begränsning följer enligt motionärernas mening av det sätt på vilket man i övrigt konstruerat brottet. De erinrar om att gärningsmannen skall ha haft uppsåt att tillfoga djuret lidande. I stället för att se en effekt, lidandet, borde enligt motionärerna brottsbeskrivningen ändras till att endast innefatta ett handlande. Straff borde drabba den som mot djur otillbörligen begår gärning, som är ägnad att tillfoga djuret lidande. Motionärerna anser det uppenbart att åklagaren med ett sådant laginnehåll skulle bli befriad från de avsevärda bevisvärigheter som möter honom i dag.

Motionärerna anser vidare att en tredje kritisk punkt i lagbestämmelsen, som vid revision av denna lämpligen bör uppmärksammas, är begreppet otillbörlighet. De ställer frågan vad som menas därmed. Lagmotiven säges inte ge några upplysningar. Uttryckssättet är alldeles för vagt, menar motionärerna, för att ge domstolar, åklagare och polis ett stöd för en verkningsfull lagtillämpning, vilket de — av de domar, som kommit till allmänhetens kännedom att döma — uppenbarligen är i stort behov av.

Främst anser emellertid motionärerna den förändringen påkallad att man vid djurplågeribrottet antingen uttryckligen ger avkall på uppsåtskravet — och alltså konstruerar gärningen som ett brott, oavsett om vederbörande hade uppsåt eller inte att tillfoga djuret lidande — eller låter brottsbeskrivningen rikta sig enbart mot själva handlandet, oavsett den inträffade effekten.

Enligt motionärernas uppfattning är båda dessa alternativ helt acceptabla ur såväl straffrättsliga som kriminalpolitiska synpunkter. Tvekan säges ej heller kunna råda om att ettvarvt av tillvägagångssätten innebär en enkel och förträfflig metod att effektivisera djurplågeriparagrafen. Denna skulle härigenom komma att bli något mer än ett tämligen harmlöst vapen i lag-

stiftningsarsenalen vilket den med nuvarande domstolstillämpning är enligt motionärerna. De anser därför att 16 kap. 13 § brottsbalken med bibehållande av övriga rekvisit bör utformas antingen så, att djurplågeribrott föreligger, oavsett huruvida gärningen begås av uppsåt eller av vårdslöshet, eller så, att djurplågeribrott föreligger, om gärningen är ägnad att tillfoga djuret lidande.

Remissvaren

Svea hovrätt och *veterinärstyrelsen* uttalar sig för en översyn av djurplågeriparagrafen. *Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund* instämmer i det förslag till ändring av lagrummet som motionärerna framfört. *Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare* avstyrker bifall till förslaget om utredning för närvarande beträffande den ifrågasatta ändringen. *Riksåklagaren* avstyrker också motionen.

Svea hovrätt anför att den kritik som i motionen riktas mot brottsbalkens djurplågeriparagraf enligt hovrättens mening icke saknar fog, varför en översyn vid lämplig tidpunkt av hithörande bestämmelser synes påkallad. Hovrätten anser att av de i motionen framlagda förslagen bör i första hand övervägas tanken att i paragrafen införa ett stadgande avseende grov oakt-samhet.

Veterinärstyrelsen framställer inledningsvis att förändringen år 1966 av ordalydelsen i brottsbalkens djurplågeriparagraf från »otillbörligt lidande» till »otillbörligen utsätter djur för lidande» enligt styrelsens uppfattning innebär en nödvändig anpassning till den praxis, som i varje fall i styrelsen utbildat sig vid bedömningen av djurplågerifall. Medan det varit förenat med avsevärda svårigheter att avgöra vad som är otillbörligt lidande, d. v. s. att söka gradera lidandet, hade det visat sig betydligt lättare att komma fram till en uppfattning om ett handlingssätts otillbörlighet, d. v. s. i vilken utsträckning det avvek från allmänt godtagna normer för behandling av djur i olika situationer. Styrelsen har i motsats till motionärerna inte funnit denna bedömning så svår. Enligt styrelsens uppfattning torde en fast praxis ganska raskt utbilda sig i detta hänseende.

Däremot delar styrelsen helt motionärernas uppfattning om det olämpliga i brottsbalkens krav på att uppsåt skall föreligga för att någon skall kunna fällas i djurplågerimål. Detta krav har lett till för styrelsen och, framhåller styrelsen, säkerligen även för den allmänna opinionen stötande domar i en del fall. Som exempel härpå nämner styrelsen följande mål. En djurägare skulle föda upp några tjurar till slakt. Dessa ställdes som ganska små upp vid ett foderbord och tjuvdrades på konventionellt sätt med ett järnbindsle runt halsen. Till följd av en ur djurskyddssynpunkt helt otillbörlig slöhet i vården justerades aldrig bindslena vartefter tjurarna växte. Bindslena träng-

de in i köttet runt halsen och kom småningom att ligga i en tunnel i muskulaturen. Tunneln slöt sig delvis, ur kvarvarande öppningar sipprade fram ett illaluktande var. Djurägaren åtalades men frikändes av rätten då uppsåt att plåga djuren inte ansågs ha förelegat. Mot bakgrunden av paragrafens brottsbeskrivning »Den som genom misshandel, överansträngning eller *vanvård* eller på annat sätt otillbörligen utsätter djur för lidande», anser styrelsen domslutet orimligt.

Styrelsen säger sig vidare i relativt stort antal fall under hand ha erfarit att åklagarmyndighet avstått från att väcka åtal vid djurplågeri därför att uppsåt inte ansetts ha förelegat.

En modifiering av uppsåtskravet torde enligt styrelsens uppfattning medverka till en verkningsfull lagtillämpning, vilket styrelsen i likhet med motionärerna finner synnerligen önskvärt. Förslaget om att enbart gärning ägnad att tillfoga lidande skulle vara straffbar synes däremot styrelsen vara alltför långtgående.

Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund säger sig ha hoppats att den omformulering av gärningsbeskrivningen i djurplågeriparagrafen, som skedde genom lagändringen år 1966, skulle påskynda utvecklingen i riktning mot en önskvärd strängare bedömning av djurplågerifallen. Trots att begreppet otillbörlighet numera anknyts till den åtgärd som givit upphov till lidandet synes emellertid, enligt förbundets uppfattning, domstolar och framför allt åklagare ha blivit ännu mera restriktiva vid rättstillämpningen. Förbundet anser att orsaken härtill främst torde ha varit den stora bevisbörda, som lagts på åklagaren. Tredje lagutskottets år 1965 uttalade åsikt, att »djurplågeri är ett allvarligt brott, och att domstolarna därför inte borde tillämpa djurplågeriparagrafen med sådan mildhet som ofta skedde» har sålunda inte följts, framhåller förbundet. Förbundet hänvisar härefter till att rekvisiten för djurplågeribrottet bl. a. innebär att det subjektivt krävs uppsåt, dvs. att gärningsmannen i brottsögonblicket skall ha förstått, att djuret åsamkades lidande. För att få en mera effektivt verkande djurskyddsparagraf synes det förbundet nödvändigt, att bevisbördan för åklagaren minskas, och att lagrummets bestämmelser därför omformuleras. Förbundet instämmer därför i motionärernas åsikt om, att 16 kap. 13 § brottsbalken ändras på sådant sätt, att uppsåtskravet uppges eller att brottskonstruktionen ändras från att avse lidande till att blott avse handlande.

Riksåklagaren anför inledningsvis att det i dagens utvecklade samhälle är rimligt att fordra att djur inte otillbörligen utsätts för lidande. Bakom en sådan inställning står säkert en bred opinion framhåller riksåklagaren. Enligt hans uppfattning torde i allmänhet djur också behandlas väl i vårt land och han understryker i sammanhanget betydelsen av det arbete som utförs av landets djurskyddsföreningar. Riksåklagaren erinrar vidare om att förbättringar av djurskyddet skett vid flera tillfällen under senare år. Han hänvisar bl. a. till att straffansvaret för djurplågeri i viss utsträckning vid-

gats så sent som den 1 juli 1966, vilket innebar att vissa former av uppsåtligt djurplågeri som dessförinnan var straffritt fördes in under det straffbara området. Riksåklagaren nämner också de ändringar som genomförts i lagen den 1 januari 1945 om djurskydd (se redogörelse i utskottets utlåtande 1969: 17). Han pekar vidare på den lagstiftning med djurskyddskaraktär som lagen den 4 juni 1937 angående slakt av husdjur utgör, liksom på att det också i jaktstadgan och fiskeristadgan finns bestämmelser som skyddar djur mot lidande.

Riksåklagaren anför att frågan om att utvidga lagstiftningen om djurplågeri till att i enlighet med förslaget i motionen avse även vårdslösa handlingar diskuterats tidigare. Spörsmålet aktualiserades bl. a. i samband med remissbehandlingen av det 1961 avgivna betänkandet *Djurplågeri, vetenskapliga djurförsök samt djurskyddsordning* (SOU 1961: 45). Någon straffbestämmelse omfattande vårdslösa former av djurplågeri har dock aldrig genomförts. Frånsett att tvekan kan råda om behovet av en sådan utvidgning finns det enligt riksåklagarens mening även från andra synpunkter skäl att tveka inför ett genomförande av en så vidsträckt kriminalisering. Han anser att möjligheterna att på ett effektivt sätt övervaka efterlevnaden av en sådan bestämmelse måste bedömas som små. Beivran av vårdslösa former av djurplågeri skulle sannolikt endast kunna ske undantagsvis.

Förslaget om att djurplågeribrott skulle föreligga redan om gärningen var ägnad att tillfoga djuret lidande, skulle enligt riksåklagarens mening inte på något väsentligt sätt vidga det område, inom vilket brottet för närvarande kan beivras.

Enligt riksåklagaren kan det i detta sammanhang även finnas skäl att varna för övertro på straffets förmåga att få människor att handla på visst sätt. Det är inte säkert att ett vidgat straffansvar leder till ett förbättrat djurskydd. Vidare bör erinras om det betänkliga i att införa straffbestämmelser vilkas efterlevnad inte kan effektivt övervakas. Sådana bestämmelser leder på sikt till minskad respekt för gällande lagregler, framhåller riksåklagaren. Andra åtgärder än vidgat straffansvar, t. ex. ökad information till allmänheten, synes honom därför i första hand böra övervägas. Sådana åtgärder kan visa sig vara ett mera effektivt medel för att uppnå ett förbättrat djurskydd, framhåller riksåklagaren.

Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare lämnar inledningsvis en redogörelse för de förändringar gärningsbeskrivningen i djurplågeriparagrafen undergått sedan tiden före 1945. Vidare redovisar föreningen de uttalanden som gjordes av departementschefen och tredje lagutskottet i samband med 1966 års lagändring. Härefter anför föreningen att det är mot den sålunda skisserade bakgrunden som uttalandena och förslaget i motionen skall ses. Det synes då föreningen, att ifrågavarande stadgande genom det förhållandevis stränga maximistraflet redan inrymmer möjlighet till ingripande på effektivt sätt. Beaktas därjämte utskottets rekommenda-

tion till domstolarna om mindre mildhet vid lagbudets tillämpning, torde enligt föreningen åtskilligt vara vunnet för förverkligande av syftet med motionen. Att — såsom motionärerna synes mena — ett utbytande av begreppet och uttrycket otillbörlighet mot något till synes mera påtagligt skulle ge »stöd för en verkningsfull lagtillämpning», torde svårligen ses som realistiskt, anser föreningen.

Längre syftande är förslaget om helt annan brottsbeskrivning än den nuvarande, framhåller föreningen. Att straffbelägga även handling, som är ägnad att tillfoga djuret lidande, kunde väl synas tilltalande, och därigenom skulle, såsom i motionen påpekas, åklagaren måhända besparas svårigheter i avseende å bevisningen. Enligt föreningen förefaller det emellertid vara att tillfredsställa ett alltför långt gående krav, om det stadgades, att brott skulle föreligga redan i det handlande, som kunde framkalla lidande. Troligen skulle en dylik utvidgning inte framstå som tillräckligt underbyggd i det allmänna rättsmedvetandet.

Vad slutligen angår frågan om ansvar för djurplågeri, begånget av vårdslöshet, erinrar föreningen om att, fastän gärningen skall för att nu följas av straff vara uppsåtlig, hinder inte möter för fällande dom, när endast s. k. eventuellt uppsåt bedöms ha förelegat, samt att exempelvis ådagalagd likgiltighet för djurets vård kan bli föremål för straff. Kriminalisering i brottsbalken av gärningar, begångna av vårdslöshet, oaktsamhet eller grov oaktsamhet, är begränsad, anför föreningen. I sammanhanget erinrar föreningen om stadgandet i 13 kap. 9 § brottsbalken, enligt vilket straff för vårdslöshet med gift eller smittämne drabbar också den, som av grov oaktsamhet framkallar allmän fara för djur eller växter medelst gift eller genom att överföra eller sprida elakartad sjukdom eller genom att sprida skadedjur eller ogräs eller på annat dylikt sätt. I belysning av vad sålunda anförts är det föreningens mening, att — ehuru visst fog kan finnas för undersökning rörande möjligheterna till kriminalisering jämväl av culpahandling vid djurplågeri — sådan utredning bör anstå, till dess anledning befinnes ha förekommit att föranstalta om en allmän översyn av brottsbalkens dolus- och culpasystem.

Föreningen pekar på att brottsbeskrivningen i lagbudet om djurplågeri ändrats efter brottsbalkens tillkomst, varigenom återgång väsentligen skett till det betraktelsesätt, som kom till uttryck i stadgandets utformning före 1945. Att redan nu återigen aktualisera frågan om revision av stadgandet kan därför röna berättigat motstånd. Givetvis, framhåller föreningen, är icke förty revision av nöden, om sådana fall uppmärksammas, som gör talet om alarmerande situation befogat. Såvitt föreningen har sig bekant, föreligger icke den situationen.

Utskottet

Djurplågeriparagrafen i brottsbalken, 16 kap. 13 §, avser både de tama och de vilda djuren. Genom lagändring har gärningsbeskrivningen i stadgandet, som är grundläggande för den rättsliga regleringen av djurskyddet, skärpts med verkan från och med den 1 juli 1966. Före lagändringen förelåg djurplågeri om någon genom misshandel, överansträngning, vanvård eller anorledes utsatte djur för otillbörligt lidande. Stadgandet tillämpades emellertid alltför restriktivt, och det befanns därför motiverat med ett förtydligande så att stadgandet gav ett mera lättillgängligt uttryck för det avsedda innehållet. Detta ansågs kunna ske genom att begreppet »otillbörlighet» i stället för att anknyta till effekten, djurets lidande, kom att hänföras till den åtgärd som gett upphov till lidandet. Enligt paragrafen skall således numera dömas för djurplågeri om någon genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt otillbörligen utsätter djur för lidande. Straffet är böter eller fängelse i högst två år. För att djurplågeribrott skall anses föreligga krävs, nu såsom tidigare, enligt huvudregeln i 1 kap. 2 § brottsbalken att gärningen är uppsåtlig. Gärningsmannen skall alltså ha insett att djuret åsamkades lidande. Det är emellertid till fyllest med s. k. eventuellt uppsåt. Ådagalagd likgiltighet för djurets vård kan fördens skull bli föremål för straff.

Motionärerna anser att djurplågeriparagrafen inte tillämpas på ett effektivt och tillfredsställande sätt. Den främsta anledningen härtill sägs vara att åklagaren ställs inför mycket stora svårigheter när det gäller att bevisa att en gärningsman i handlingsögonblicket haft uppsåt att tillfoga djuret lidande. För att råda bot på detta anser motionärerna att djurplågeribrott skall föreligga oavsett om gärningen begås av uppsåt eller av vårdslöshet. Alternativt föreslår de att brottsbeskrivningen ändras så att djurplågeribrott föreligger redan om gärningen är ägnad att tillfoga djuret lidande. Härigenom skulle åklagaren enligt motionärernas mening bli befriad från de bevissvårigheter som möter honom i dag. Motionärerna anser vidare att begreppet otillbörlighet bör uppmärksammas vid en revision av lagrummet, eftersom uttrycket är alldeles för vagt för att ge de tillämpande myndigheterna stöd för en verkningsfull lagtillämpning. På grund av det anförda yrkar motionärerna att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om förslag till sådan ändring av djurplågeriparagrafen som »med utgångspunkt från vad i motionen anförts efter utredning synes lämplig».

Remissinstanserna har delade meningar om behovet av en översyn av djurplågeriparagrafen. Eftersom paragrafen nyligen ändrats kan det — som Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare anført — röna berättigat motstånd att återigen aktualisera frågan om revision av stadgandet. Utskottet vill dock starkt understryka att djurplågeri är att betrakta som

ett allvarligt brott. Vid utformningen av straffbestämmelserna i brottsbalken markerade lagstiftaren detta genom att såsom maximum fastställa fängelse i två år för djurplågeri. Utskottet vill också erinra om att utskottet i sitt utlåtande (1965:31) över förslaget till den år 1966 ikraftträdde ändringen av paragrafen framhöll brottets allvarliga karaktär och särskilt underströk det angelägna i att stadgandet om djurplågeri inte av domstolarna tillämpades med sådan mildhet som ofta syntes vara fallet.

Utskottet anser sig kunna förutsätta att djurplågeriparagrafen tillämpas i enlighet med vad utskottet sålunda uttalade.

Med hänsyn till det anförda är utskottet i likhet med riksåklagaren tveksam i fråga om behovet av en utvidgning av straffbestämmelsen till att även avse vårdslösa former av djurplågeri. Möjligheterna att på ett effektivt sätt övervaka efterlevnaden av en sådan bestämmelse måste också bedömas som relativt små. I detta sammanhang vill emellertid utskottet framhålla att inte sällan möjligheter bör föreligga att utmäta straff för vanvård av djur. Utskottet ansluter sig vidare till riksåklagarens uppfattning att förslaget om att brott skulle föreligga redan om gärningen var ägnad att tillfoga djuret lidande inte på något väsentligt sätt skulle vidga det område, inom vilket brottet för närvarande kan beivras. Det må påpekas att endast ett remissorgan ställt sig positivt till en sådan ändring av brottsbeskrivningen.

Inget remissorgan har delat motionärernas uppfattning att begreppet otillbörlighet är alltför vagt. I stället har veterinärstyrelsen framhållit att den inte funnit det så svårt att bedöma ett handlingssätts otillbörlighet, dvs. i vilken utsträckning det avvek från allmänt godtagna normer för behandling av djur i olika situationer. Utskottet finner inte heller anledning förorda att begreppet och uttrycket otillbörlighet utbytes mot annat uttryck.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och då goda förutsättningar att ingripa effektivt mot djurplågeri enligt utskottets mening föreligger vid skärpt tillämpning av gällande lagstiftning saknas anledning att för närvarande föranstalta om översyn av djurplågeriparagrafen. Utvecklingen i fråga om tillämpningen av paragrafen bör dock följas med uppmärksamhet.

Utskottet hemställer

att motionen II: 934 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 oktober 1969

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK GREBÄCK

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Svante Kristiansson (s), Åkesson (fp), Ebbe Ohlsson (m), Erik Jansson (s), Ernulf (fp), Ferdinand Nilsson (cp), Hansson (s) och fru Landberg (s);

från a n d r a kammaren: herrar Grebäck (cp), Svenning (s), Ekström (s), Sundelin (s), Hedin (m), fröken Anderson (s), herrar Franzén i Träkumla (ep) och Sellgren (fp).